

การระบุตัวบ่งชี้สำหรับกรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง

Indicator For The Assessment Framework Sustainable Ecotourism Management Along Bangpakong River

Received:	January	31, 2019
Revised:	July	11, 2019
Accepted:	July	12, 2019

นุชนาฏ เลี้ยงอำนวย (Nuchanat Laingamnuay)*

พูลพงศ์ สุขสว่าง (Poonpong Suksawang)**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระบุชุดของหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบ สำหรับกรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง วิธีดำเนินการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง ด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ เชิงลึกปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง ผลการวิจัยปรากฏว่ากรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง ประกอบด้วยชุดข้อมูล 8 หลักการ ได้แก่ 1) หลักการด้านนิเวศวิทยา 2) หลักการด้านสิ่งแวดล้อม 3) หลักการด้านเศรษฐกิจ 4) หลักการด้านการเมือง 5) หลักการด้านความร่วมมือระหว่างสถาบัน 6) หลักการด้านการจัดการและบริการ 7) หลักการด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และ 8) หลักการด้านความร่วมมือทางสังคม ประกอบด้วย 16 เกณฑ์ 59 ตัวบ่งชี้ และ 170 ตัวตรวจสอบ สามารถนำไปใช้ประเมินจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกงได้

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรอบการประเมิน

* นุชนาฏ เลี้ยงอำนวย นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางวิทยาการปัญญา วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

Nuchanat Laingamnuay Ph.D. Candidate in Research and Statistics in Cognitive Science College of Research Methodology and Cognitive Science, Burapha University, moo_woman@hotmail.com., 081-3786822

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พูลพงศ์ สุขสว่าง วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

Assistant Professor, Poonpong Suksawang College of Research Methodology and Cognitive Science, Burapha University. psuksawang@gmail.com., 061-4615629

Abstract

The objectives of this research was to identified the set of principles, criteria, indicators, and verifier for the assessment framework sustainable ecotourism management along bangpakong river using the in-depth interview. The sample were five stakeholders involving tourism of along bangpakong river. The sample was selected by purposive sampling. A semi-structured in-depth interview was used to collect data. The research result was found that the assessment framework sustainable ecotourism management along bangpakong river has eight principles namely 1) Ecology 2) Environment 3) Economy 4) Politics 5) Cooperation of institutions 6). Management and services 7) Cultural conservation and 8) Social cooperation. Overall 16 criteria, 59 indicators, and 170 verifiers can be used in assessing the ecotourism management along bangpakong river.

Keywords: Ecotourism, Sustainable tourism management, Assessment framework

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ในประเทศไทยได้รับความสนใจ และเป็นที่ยินยอมของนักท่องเที่ยวมากขึ้น WTO (2017) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศพัฒนามาจากแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือเป็นการท่องเที่ยวเชิงพัฒนา การศึกษาของ Das and Chatterjee (2015) ปรากฏว่า หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ 1) ควรเป็นลักษณะตามธรรมชาติ 2) ควรเป็นระบบนิเวศที่ยั่งยืน 3) ควรให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม 4) ควรเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น และ 5) ควรให้ความพึงพอใจสูงสุดแก่นักท่องเที่ยว ปัจจุบันประเทศไทยทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ตระหนักเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง จนก่อให้เกิดกระแสสำคัญคือ กระแสของความต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงมากขึ้น (สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2556) การปรับตัวขององค์กรและชุมชน ที่ดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย จึงหันมาพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจังจึงให้ความสำคัญกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวอุทยาน เกาะ แก่ง แม่น้ำ คู คลอง เป็นต้น (Ashok, Tewari, Behera, & Majumdar, 2017)

แม่น้ำบางปะกง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำทางธรรมชาติที่สำคัญ ปัจจุบันยังเป็นเส้นทางระบายน้ำลงสู่ทะเลตามนโยบายของรัฐ ผลพวงจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ทำให้มีมลพิษตกค้างในระบบนิเวศ น้ำจืดไม่เพียงพอที่เกษตรกรจะนำไปใช้ในการเพาะปลูก และระบบนิเวศเสียหาย (กัญจน์ ทัดติยกุล, 2559) อีกทั้งผักตบชวาที่ลอยเต็มลำน้ำบางปะกง ขัดขวางธุรกิจเรือนำเที่ยวทำให้ไม่สามารถออกเรือนำเที่ยวและสัญจรทางน้ำได้ (ก้องเกียรติ พุทธิรังสิมาภรณ์, 2561, หน้า 1) ซึ่งสาเหตุเหล่านี้เกิดจากการที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกงขาดการจัดการที่ดีในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีเครื่องมือการตรวจติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้านการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทและพื้นที่ปลายทางการท่องเที่ยว (Ceballos-Lascuráin, 1996, Liu, Tzeng, & Lee, 2013, Chiu, Lee, & Chen, 2014, & Biggs et al., 2012) จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับรูปแบบการประเมินทั้งในและต่างประเทศ พบว่า แนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ (Criteria and Indicator Approach: C & I) เป็นระบบการประเมินในรูปแบบ เกณฑ์ และตัวบ่งชี้ ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นกรอบการประเมิน (Assessment Framework) ซึ่งเป็นแนวทางการประเมินแบบใหม่ที่มีโครงสร้างแบบลำดับชั้น (Hierarchical Framework) ด้วยการวิเคราะห์แบบหลายเกณฑ์ (Multi-Criteria Analysis) (CIFOR, 1999; Ritchie, McDougall, Haggith, & de Oliveira, 2000) และสามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับกรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง ในประเด็นเฉพาะที่ท้องถิ่นต้องการได้ (Goushegir et al., 2009)

ดังนั้นเกณฑ์และตัวบ่งชี้ของการวิจัยนี้พัฒนาขึ้น เพื่อสร้างเป็นกรอบแนวทางมาตรฐานในการตรวจติดตามสถานะด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวว่า พัฒนาการของการท่องเที่ยวปลายทางได้เพียงเบนไปจากความยั่งยืนหรือไม่ (Tsaur, & Lin, 2006; Barzekar, Aziz, Mariapan, & Ismail, 2011) และผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยวสามารถนำไปประเมินแหล่งท่องเที่ยวของตนได้ จากการศึกษาข้อมูลก่อนหน้านี้ ยังไม่พบ ตัวบ่งชี้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง ในประเทศไทย เพื่อศึกษาช่องว่างดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำหลักการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาใช้พัฒนาชุดตัวบ่งชี้ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางแม่น้ำ เพื่อให้ได้ประเด็นตัวบ่งชี้ที่จะนำไปปรับปรุงการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนต่อไปได้

กรอบแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ (C & I Framework)

แนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ มีโครงสร้างในการแสดงข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงในรูปแบบลำดับชั้น Lammerts van Bueren, and Blom (1997) อธิบายแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับกรอบลำดับชั้น (Hierarchical Framework) ประกอบด้วยชุดหลักการ (Principle) เกณฑ์ (Criteria) และตัวบ่งชี้ (Indicator) หรือ P, C & I ในขณะที่ (CIFOR, 1999) ได้นำกรอบลำดับชั้น (Hierarchical Framework) มาปรับใหม่เป็นกรอบเกณฑ์และตัวบ่งชี้ (Criteria & Indicator Framework) หรือ C & I Framework ประกอบด้วยชุดข้อมูลของหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบ Tsaur and Lin (2006) ได้สรุปว่า ชุดของ เกณฑ์และตัวบ่งชี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นมาตรฐานในการวัดความยั่งยืนสามารถใช้งานได้ในวงกว้าง ในหลายพื้นที่และหลายสาขาวิชาทั่วโลก Goushegir et al., (2009) ได้สรุปว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนจะพิจารณาจากชุดปฏิบัติการเกณฑ์และตัวบ่งชี้เกี่ยวกับความต้องการเฉพาะของท้องถิ่น และ Baycheva-Merger and Wolfslehner (2016) กล่าวว่า นับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 แนวคิดเรื่อง หลักการ / เกณฑ์ และตัวบ่งชี้ ได้ใช้เป็นกรอบแนวทางในการประเมินด้านต่าง ๆ และได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย และนำมาใช้กับการศึกษาวิจัยในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ การเมือง การท่องเที่ยว รวมถึงถูกนำมาปรับใช้กับการศึกษาด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ดังนั้น การวิจัยเรื่องการระบุตัวบ่งชี้สำหรับกรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง ใช้กรอบแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ เป็นวิธีการในการพิจารณากำหนด ตัวบ่งชี้ สำหรับกรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อระบุชุดของหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบ สำหรับกรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง

วิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์ประเด็นแนวโน้มความเป็นไปได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประยุกต์เกณฑ์และมาตรฐานการประเมินการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและต่างประเทศ จำนวน 35 รายการ เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบประเด็นที่มีโอกาสเป็นไปได้ของหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ โดยแนวคิดหลักของการวิจัยสังเคราะห์จากเอกสาร ดังนี้

1. แนวคิดการจัดการระบบนิเวศ ของ UNEP (2017) ได้แก่ มุมมองทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ
2. หลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากงานวิจัยของ Barzakar, Mariapan, and Ismail (2011). ได้แก่ ด้านนิเวศวิทยา
3. แนวคิดขององค์การสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ได้แก่ การวางแผนและการจัดการระบบนิเวศ แบบบูรณาการเพื่อความยั่งยืน
4. แนวคิดการพัฒนายั่งยืน ของ UNWTO (2013) ได้แก่ นโยบายแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Agenda for Sustainable Tourism)
5. แนวคิดการพัฒนายั่งยืนสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (STD) ได้รับจาก เกณฑ์และตัวบ่งชี้ที่พัฒนาโดย WTO ในปี ค.ศ. 1993 และจากนักวิชาการ Tsaur et al. (2006), Bender (2008), Barzakar et al. (2011) และ Ashok et al. (2017) ได้แก่ การจัดการระบบนิเวศ
6. คู่มือขององค์การการท่องเที่ยวโลก World Tourism Organization (2004), Choi and Turk (2011) Ashok et al. (2017) และ Choi and Turk (2006) ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การเมืองความร่วมมือทางสังคม
7. คู่มือแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักเกณฑ์ของ Globle Sustainable Tourism Criteria (GSCT) ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน (CSR)
8. แนวคิดช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการทางน้ำและชายฝั่ง (Water and Land Recreation Opportunity Spectrum: WALROS) จาก Aukerman (2011) ได้แก่ การบริหารจัดการพื้นที่ (Managerial Settings) ด้านท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการบูรณาการแบบองค์รวมกับกลุ่มผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดมุมมองการพัฒนายั่งยืนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง และเพื่อให้เกิดมุมมองภาพรวมของสภาพปัญหา ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ครบถ้วน ของประเด็นแนวโน้มความเป็นไปได้ โดยลักษณะของคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก

เป็นแบบปลายเปิด (Open-End Question) ลักษณะกึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญสายปฏิบัติเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง กับกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้ประกอบการที่พัก 1 คน สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด 2 คน และสำนักงานจังหวัด 2 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสรุปสะสม (Cumulative Summarization Technique) (Bordens & Abbott, 2018)

ผลการวิจัย

สรุปผลชุดข้อมูลรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง ที่ได้จากการสังเคราะห์ประเด็นแนวโน้มประเด็นที่เป็นไปได้จากการทบทวนวรรณกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 5 คน สรุป ได้ 8 หลักการ ได้แก่ 1) หลักการด้านนิเวศวิทยา 2) หลักการด้านสิ่งแวดล้อม 3) หลักการด้านเศรษฐกิจ 4) หลักการด้านการเมือง 5) หลักการด้านความร่วมมือ ระหว่างสถาบัน 6) หลักการด้านการจัดการและบริการ 7) หลักการด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม 8) หลักการด้านความร่วมมือทางสังคม ประกอบด้วย 16 เกณฑ์ 59 ตัวบ่งชี้ และ 170 ตัวตรวจสอบ ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชุดข้อมูลรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
1. นิเวศวิทยา	1.1 ศักยภาพ	i1: มีจุดดึงดูดด้านการ	V1: มีสัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐานเป็นประเภทที่สามารถพบได้ทั่วไปในประเทศไทย
	ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่ง	V2: มีสัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐานที่พบได้ในแหล่งธรรมชาติบางแห่งในประเทศไทย
		แหล่ง	V3: มีสัตว์ พืช หรือ ธรณีสัณฐานประเภท ที่พบน้อยแห่งในประเทศไทยแต่โอกาสที่จะพบเห็นมีน้อย
		ธรรมชาติ	V4: มีสัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐานประเภทที่พบน้อยแห่งในประเทศไทยและโอกาสที่จะพบเห็นมีปานกลาง
			V5: มีสัตว์ พืช หรือธรณีสัณฐานประเภทที่พบน้อยแห่งในประเทศไทย แต่โอกาสที่จะพบเห็นมีมากและนักท่องเที่ยวมีความประสงค์ที่จะไปชมสิ่งดังกล่าว

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
		i2: มีความ อุดมสมบูรณ์ ของแหล่ง ธรรมชาติ	V6: แหล่งธรรมชาติเดิมส่วนใหญ่คงเหลือ เพียงบางจุดเล็ก ๆ ที่ยังคงสภาพธรรมชาติเดิม V7: แหล่งธรรมชาติเดิมถูกทำลายเป็นส่วน ใหญ่แต่มีบางจุด ที่มีขนาดพื้นที่มากพอ และยังคงสภาพธรรมชาติเดิม V8: แหล่งธรรมชาติคงสภาพเดิมในระดับปานกลาง โดยกึ่ง หนึ่งของพื้นที่มีการถูกรบกวนหรือดัดแปลงจากการกระทำ ของมนุษย์ V9: แหล่งธรรมชาติคง สภาพเดิมเป็นส่วน ใหญ่ และมี ร่องรอยการรบกวนโดยมนุษย์เพียงส่วนน้อย V10: แหล่งธรรมชาติคงสภาพเดิมและไม่ถูกรบกวนโดย มนุษย์
		i3: มีความ ปลอดภัยของ การท่องเที่ยว ในแหล่ง ธรรมชาติ	V11: มีสถิติการเกิดเหตุอันตรายบ่อยตลอดปี V12: มีสถิติการเกิดเหตุอันตรายในบาง ฤดูกาลหรือเพียง บางช่วงของปี V13: มีสถิติการเกิดเหตุอันตราย 1-2 ครั้งต่อปี V14: มีสถิติการเกิดเหตุอันตราย 1-2 ครั้ง ใน รอบ 3 ปี V15: มีสถิติการเกิดเหตุอันตราย 1-2 ครั้ง ในรอบ 5 ปี
			V16: มีสถิติการเกิดเหตุอันตราย 1-
1.2 การ บำรุง รักษา ระบบนิเวศ	i4: มีอัตราการฟื้นฟูป่า		2 ครั้ง ในรอบ 10 ปี หรือนานกว่า V17: ร้อยละของพื้นที่ป่าชายเลน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
		i5: มีคุณ ลักษณะเฉพาะ ของระบบนิเวศ (ชนิดของพืชเฉพาะถิ่น ดอกไม้ สัตว์ท้องถิ่น)	V18: ร้อยละของพืชเฉพาะในระบบนิเวศ
		i6: มีการเกิดขึ้นของสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ / ที่ถูกคุกคาม	V19: ร้อยละของพื้นที่ของสัตว์ใกล้สูญพันธุ์
2. สิ่งแวดล้อม	2.1 มีความรับ ผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม	i7: มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	V20:มีการ เชิญชวน ในการ อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม
		i8: มีการจัดการของเสีย	V21: มีจุดทิ้งขยะที่เพียงพอ V22: มีการคัดแยกขยะอย่างถูกวิธี
	2.2 การสร้างสภาพแวดล้อม และความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม	i9: มีนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกฎระเบียบด้านการพัฒนา	V23: มีการเชิญชวนในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม
		i10: มีการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	V24: มีจุดทิ้งขยะที่เพียงพอ V25: มีการคัดแยกขยะอย่างถูกวิธี
		i11: มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการสร้างขีดความสามารถ	V26: มีห้องอบรม
		i12: มีความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม ระหว่างเจ้าหน้าที่/ผู้บริหาร	V27: ระดับความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม
		i13: มีสถาบันที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	V28 ระดับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบัน
	3.1 การสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคมให้กับชุมชนท้องถิ่น	i14: มีการจ้างงาน	V29: ร้อยละของคนที่ทำานการท่องเที่ยวหรืองานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว V30: ร้อยละของงาน เต็มเวลาและนอกเวลาของการท่องเที่ยว V31: ร้อยละของงานตามฤดูกาลและตลอดทั้งปีของการท่องเที่ยว V32: ร้อยละของชาว บ้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว/ร้อยละของ แรงงานที่นำเข้า

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
		i15: มีการจัดสรรรายได้ที่มีประสิทธิภาพ	V33: มีการจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง
		i16: มีการส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี	V34: มีการส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น
		i17: มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีคุณภาพเพื่อการสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว	V35: มีการส่งเสริมให้เกิดโอกาสในการเพิ่มรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชน V36: มีสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เช่น อาหาร การแต่งกายการแสดง ฯลฯ ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
		i18: มีการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม	V37: จำนวนการประชุมผู้บริหารของชุมชนการประชุมเชิงปฏิบัติการในหนึ่งปี
		i19: มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางเพศในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน	V38: ร้อยละของสตรีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน
4. การเมือง	4.1 นโยบายแนวทางการพัฒนาความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ	i20: มีการปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพ	V39: มีการยกระดับของการครองชีพ
		i21: มีประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม	V40: มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม
		i22: มีรายได้ที่สม่ำเสมอและเชื่อถือได้	V41: มีรายได้จากการจ้างงานสม่ำเสมอ
	4.2 นโยบายแนวทางการพัฒนาความยั่งยืนทางสังคม	i23: มีส่วนร่วมทางสังคม	V42: มีการบริหารจัดการโครงการหรือ กิจกรรมที่แสดงหลักธรรมาภิบาล V43: มีแผนงานและ แนวปฏิบัติในการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียง V44: มีการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในองค์กรและพัฒนาศักยภาพบุคลากรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ V45: มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
			V46: มีการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นนำผลผลิตมาขายให้แก่นักท่องเที่ยว V47: มีการให้สวัสดิการทางสังคมแก่คน ในท้องถิ่น V48: มีวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ พันธกิจ และมีวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
4.3 นโยบาย แนวทางการ พัฒนาความ ยั่งยืนด้านการ จัดการ ทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	i24: มีการรักษา สิ่งแวดล้อม		V49: มีการสื่อสารรับรู้ทั้งภายในและ ภายนอกองค์กร V50: มีแผนปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมที่สอดคล้อง กับ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของการจัดการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน V51: มีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และหรือ/ทรัพยากรที่ เหมาะสม และโปร่งใสเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตาม แผนปฏิบัติงาน/โครงการได้กิจกรรมสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ V52: เป็นองค์กรต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน V53: มีการมุ่งพัฒนา Clean Green V54: มีนโยบายลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
4.4 นโยบาย แนวทางการ พัฒนาความ ยั่งยืนทาง วัฒนธรรม	i25: มีการจัดการ และการอนุรักษ์ มรดกทาง วัฒนธรรม		V55: มีการจัดการข้อมูลทางมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการ ท่องเที่ยว V56: มีการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวโดย ชุมชน V57: มีการรณรงค์ในการอนุรักษ์สภาพภูมิทัศน์ในท้องถิ่น
4.5 นโยบาย แนวทางการ พัฒนาความ ยั่งยืนของ การบริหาร จัดการ	i27: มีการ บริหารจัดการ โดยชุมชนที่มี ประสิทธิภาพ	i26: มีการ อนุรักษ์ภูมิทัศน์ ในชนบทแบบ ดั้งเดิม	V58: มีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชน V59: มีโครงสร้างการทำงานแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน้าที่ชัดเจน V60: มีกรรมการชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่เป็นคนในชุมชนแต่ละหน้าที่ชัดเจน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
			V61: มีแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้ง 3 เกณฑ์คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม
			V62: มีการทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
		i28: มีข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ	V63: ชุมชนมีข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว V64: ข้อควรปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวมีการนำไปปฏิบัติจริง
		i29: มีคณะบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการพัฒนาบุคลากรในกลุ่ม ๆ ที่มีประสิทธิภาพ	V65: มีการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน V66: ชุมชนมีศักยภาพความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน V67: มีการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนในการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวในชุมชน
		i30: มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีประสิทธิภาพ	V68: มีการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมและการเป็นสมาชิกชมรม
		i31: มีการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ	V69: มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ต่าง ๆ V70: มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน
		i32: มีการจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ	V71: มีการส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสมกับชุมชน V72: มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน
		i33: มีระบบบัญชีการเงินที่มีประสิทธิภาพ	V73: มีระบบบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่มีประสิทธิภาพ
		i34: มีการให้ความสำคัญกับเยาวชน	V74: มีการให้ความสำคัญกับเยาวชนในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
		i35: มีกลยุทธ์การตลาด	V75: มีการวาง ตำแหน่งแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ V76: มีการวางส่วนแบ่งการตลาดที่มีประสิทธิภาพ V77: มีการวิจัยการตลาด V78: มีการสร้าง Brand image V79: มีความสามารถในการแข่งขันทางด้านราคา V80: มีแผนประชาสัมพันธ์ หรือแผนการ ตลาดการท่องเที่ยว และมีการประเมินผลการดำเนินงานต่อเนื่อง เป็นที่รับรู้ของผู้เกี่ยวข้องเช่น นักท่องเที่ยว ประชาชน ในท้องถิ่นและภาคเอกชน V81: มีแผนการตลาดที่เหมาะสมกับ ศักยภาพและสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล V82: มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่ง ท่องเที่ยวที่เหมาะสม ทั้งทางตรงและทางอ้อม V83: มีการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วย งานต่าง ๆ มีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการดำเนินงานการส่งเสริมการตลาดในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค V84: มีการสร้างกลุ่ม เครือข่าย (cluster) ประชาสัมพันธ์ในจังหวัดกลุ่มจังหวัดเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว ประเทศเพื่อนบ้าน V85: มีค่าใช้จ่ายงบประมาณสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ V86: มีการเพิ่มความสามารถขององค์กร และปรับปรุงความรู้เทคโนโลยี V87: มีการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมผ่านเครือข่ายและผู้เกี่ยวข้องภายนอก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
5. ความร่วมมือระหว่างสถาบัน	5.1 การจัดการความรู้ – สถาบันการศึกษา	i36: มีสถาบันที่เกี่ยวข้อง	V88: มีการได้รับการช่วยสนับสนุนทางวิชาการและความร่วมมือจากสถาบัน วิชาการ รัฐบาลและภาคเอกชน V89: มีการสนับสนุนจากภาครัฐในช่องทางการจำหน่าย
		i37: มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	V90: มีการพัฒนาฝึกอบรม เพิ่มศักยภาพของบุคลากร เช่น ไกด์ การจัดการ การทำบัญชี การโรงแรม การพัฒนาอย่างยั่งยืนและการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน V91: มีบุคลากรที่มีศักยภาพมีความสามารถทางการค้าการบริการการจัดการการตลาดการท่องเที่ยว V92: มีการสร้างเครือข่ายธุรกิจในกลุ่มและบริเวณใกล้เคียง V93: มีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในชุมชนสร้างนวัตกรรม ท้องถิ่นสู่ตลาดโลก
6. การจัดการและบริการ	6.1 โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับ	i38: มีการจัดการการเงิน	V94: มีการสนับสนุนงบประมาณการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมทั้งภาครัฐและเอกชน V95: มีการส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนทั้งภายในและภายนอก V96: มีการลงทุนในระยะยาวอย่างคุ้มค่าใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
		i39: มีทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมและสิ่งดึงดูด	V97: มีทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลายสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการได้หลากหลาย V98: มีอาหารและผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ V99: มีอาหารและผลิตภัณฑ์ให้บริการที่มีคุณภาพ V100: มีการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นมาผลิตสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยว V101: มีอาหารที่เป็นอาหารพื้นถิ่น V102: มีของอาหารพื้นถิ่นที่มีคุณภาพ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
			V103: มีการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นผลิตอาหารให้แก่ นักท่องเที่ยว
		i40: มีโครงสร้าง พื้นฐานและสิ่ง อำนวยความสะดวก	V104: มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอรองรับ นักท่องเที่ยว V105: มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพ V106: มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่กลมกลืนกับ สภาพแวดล้อม V107: มีระบบขนส่งที่มีคุณภาพและ กลมกลืนกับ สิ่งแวดล้อม V108: มีการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสะดวก V109: มีระบบการสื่อสาร V110: มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ไร้สมรรถนะทาง ร่างกาย V111: มีระบบสาธารณสุขอำนวยความสะดวก V112: มีความปลอดภัย V113: มีความบันเทิงยามค่ำคืนและตลอดราตรี V114: มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเทศกาลต่าง ๆ V115: มีร้านค้าจำหน่ายสินค้าที่ระลึกท้องถิ่น V116: มีความหลากหลายของสินค้า V117: มีคุณภาพของสินค้า V118: มีความคุ้มค่าของสินค้า V119: มีตราสินค้าของแหล่งท่องเที่ยว V120: มีภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว
6.2 ด้านการ บริการและ ความ ปลอดภัย		i41: มีโครงสร้าง พิเศษและทรัพยากร ที่สร้างขึ้น	
		i42: มีอุปสงค์ความ ต้องการซื้อ	
		i43: มีความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวต่อ การให้บริการ	V121: มีระดับความพึงพอใจในการให้บริการและ ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว
		i44: มีเส้นทางและ กิจกรรมท่องเที่ยว ที่ มีคุณภาพ	V122: มีเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยว ที่มีความ ปลอดภัย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
		i45: มีจุดบริการ ท่องเที่ยว ที่มี คุณภาพ	V123: มีการจัดหาสิ่ง อำนวยความสะดวก ให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถเข้าถึงจุด ท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ V124: มีจุดบริการห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอต่อ นักท่องเที่ยว V125: มีจุดบริการด้านอาหารที่ถูกต้องลักษณะ V126: มีการบริการข้อมูลท่องเที่ยวที่มี คุณภาพถูกต้องเข้าถึงง่าย V127: มีการจัดสรรจุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก ของชุมชน
		i46: มีการจัดการ วิธีการเดินทาง ท่องเที่ยวในชุมชนที่ มีประสิทธิภาพ	V128: มีวิธีและเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชน ที่ปลอดภัย
		i47: มีการบริหาร จัดการกรณีฉุกเฉิน ที่มี ประสิทธิภาพ	V129: มีแผนรองรับกรณีฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพ
		i48: มีการติดต่อ ประสานงานที่มี ประสิทธิภาพ	V130: มีระบบการประสานงานด้านการบริการ
		i49: มีการ บริการ ด้านลูกค้า	V131: มีส่วนแบ่งการตลาดเปรียบเทียบคู่แข่ง V132: มีการรักษาลูกค้าเก่า V133: มีการเพิ่มขึ้นของลูกค้าใหม่ V134: มีการสำรวจความพึงพอใจลูกค้า V135: มีการประเมินจำนวนข้อร้องเรียนของลูกค้า V136: วันเข้าพักของนักท่องเที่ยว V137: ร้อยละของนักท่องเที่ยวที่ ลงทะเบียนร้องเรียน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
	6.3 คุณภาพสินค้าและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	i50: มีการจัดการด้านการเงิน	V138: มีการเพิ่มขึ้นของรายได้ V139: มีการลดลงของต้นทุน V140: มีการสร้างความจงรักภักดีของลูกค้า V141: มีการให้บริการมุ่งสู่ความเป็นเลิศ
		i51: มีโครงสร้างพิเศษและทรัพยากรที่สร้างขึ้น	V142: มีความบันเทิงยามค่ำคืนและตลอดราตรี V143: มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเทศกาลต่าง ๆ V144: มีร้านค้าจำหน่ายสินค้าที่ระลึกท้องถิ่น V145: ความหลากหลายของสินค้า V146: มีคุณภาพของสินค้า V147: มีความคุ้มค่าของสินค้า
		i52: มีความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	V148: ร้อยละของนักท่องเที่ยวพึงพอใจกับจุดหมายปลายทาง V149: ร้อยละของความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่ได้รับ V150: ร้อยละของนักท่องเที่ยวที่กลับมาซ้ำ
		i53: มีการให้บริการของร้านอาหารและเครื่องดื่มในท้องถิ่น	V151: มีหลักในการจัดเตรียมและทำอาหารอย่างถูกสุขอนามัยรวมถึงเทคนิคการให้บริการ อย่างถูกสุขอนามัย V152: มีการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ V153: มีน้ำที่ทำให้ สะอาดหรือต้มแล้วสำหรับใช้ในการเตรียมและทำอาหาร (เช่น ล้างผักสดสำหรับทำสลัด) หรือทำความสะอาด V154: มีน้ำสะอาดและสบู่ไว้ในบริเวณ จัดเตรียมอาหาร V155: มีการทำความสะอาดห้องสุขาเป็นประจำให้ปราศ จาครอยเปื้อนคราบและกลิ่นเหม็น V156: มีการใช้น้ำยาฆ่าเชื้อเพื่อรักษาความสะอาดโถส้วมและทำให้ไม่มีเชื้อโรค

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
7. การอนุรักษ์วัฒนธรรม	7.1 การบำรุงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น	i54: มีสถานที่ทางศาสนาและมรดกทางวัฒนธรรม	V157: จำนวนของสถานที่ทางศาสนา และมรดกทางวัฒนธรรม
		i55: มีความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	V158: แหล่งธรรมชาติไม่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน แต่พื้นที่ส่วนหนึ่งของ แหล่งธรรมชาติเคยมีประวัติการตั้งถิ่นฐานหรือใช้ประโยชน์โดยชุมชนในอดีต
			V159: แหล่งธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบน้อย
			V160: แหล่งธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนโดยชุมชนใช้ทรัพยากรส่วนหนึ่งจากธรรมชาติในพื้นที่และส่วนหนึ่งจากภายนอก
			V161: แหล่งธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน โดยที่ชุมชนยังใช้ทรัพยากรจากภายนอกอยู่บ้างแต่อยู่ในระดับน้อย
			V162: แหล่งธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างเห็นได้ชัดโดยชุมชนมีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติในบริเวณนั้นเป็นหลักอาจเป็นชุมชนที่อยู่มาดั้งเดิม ในพื้นที่หรือมีหลักฐานการตั้งถิ่นฐาน และเป็นแหล่งวัฒนธรรมในอดีต
		i56: มีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรม	V163: ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน
		i57: มีความพร้อมของอาหารท้องถิ่นและงานหัตถกรรม	V164: ความพร้อมต่อการบริโภค

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หลักการ (P)	เกณฑ์ (C)	ตัวบ่งชี้ (I)	ตัวตรวจสอบ (V)
8. ความร่วมมือทางสังคม	8.1 การศึกษาและฝึกอบรม	i58: มีการศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน	V165: มีคนในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมความรู้ในท้องถิ่น
			V166: มีการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการศึกษา
			V167: มีตารางเดือนเกี่ยวกับการจัดการขยะ
			V168: มีโบรชัวร์สำหรับพื้นที่ที่น่าสนใจและความหลากหลายทางชีวภาพ
		i59: มีการมีส่วนร่วมของชุมชน	V169: มีคนในท้องถิ่นที่ได้รับการศึกษาและได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี
			V170: มีการแจกเอกสารให้นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเคารพวัฒนธรรมในท้องถิ่น

จากตารางที่ 1 ชุดข้อมูลรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกงมี ผลการวิจัย ปรากฏว่า มี 8 หลักการ ได้แก่ 1) หลักการด้านนิเวศวิทยา (มี 1 เกณฑ์ 6 ตัวบ่งชี้ และ 16 ตัวตรวจสอบ) 2) หลักการด้านสิ่งแวดล้อม (มี 2 เกณฑ์ 6 ตัวบ่งชี้ และ 9 ตัวตรวจสอบ) 3) หลักการด้านเศรษฐกิจ (มี 1 เกณฑ์ 5 ตัวบ่งชี้ และ 12 ตัวตรวจสอบ) 4) หลักการด้านการเมือง (มี 5 เกณฑ์ 16 ตัวบ่งชี้ และ 49 ตัวตรวจสอบ) 5) หลักการด้านความร่วมมือระหว่างสถาบัน (มี 1 เกณฑ์ 3 ตัวบ่งชี้ และ 9 ตัวตรวจสอบ) 6) หลักการด้านการจัดการและบริการ (มี 3 เกณฑ์ 15 ตัวบ่งชี้ และ 100 ตัวตรวจสอบ) 7) หลักการด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม (มี 1 เกณฑ์ 4 ตัวบ่งชี้ และ 8 ตัวตรวจสอบ) 8) หลักการด้านความร่วมมือทางสังคม (มี 1 เกณฑ์ 2 ตัวบ่งชี้ และ 6 ตัวตรวจสอบ)

อภิปรายผล

ตัวบ่งชี้สำหรับรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกงนี้ สามารถอภิปรายผล ตามหลักการ 8 ประเด็น ดังนี้

หลักการด้านนิเวศวิทยา (Ecological) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนด้านนิเวศวิทยา จะครอบคลุมระบบนิเวศวิทยา และช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลาย การอนุรักษ์ระบบชีววิทยา พืชประจำถิ่น สัตว์ป่า ลักษณะกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และวัฒนธรรม การอนุรักษ์การวางแผน การพัฒนาการจัดการด้านท่องเที่ยวเป็นพื้นฐานที่ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ และมุ่งเน้นการปกป้องสิ่งแวดล้อมและสร้างรายได้ให้กับรัฐบาลและชุมชนเพื่อการพัฒนาและการอนุรักษ์ ขณะที่สร้างโอกาส เช่น งานสำหรับคนในชุมชนท้องถิ่นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Cobbinah (2015) ที่ชี้ให้เห็นว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนด้านนิเวศวิทยา จะครอบคลุมระบบนิเวศวิทยา และช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลาย การอนุรักษ์ระบบชีววิทยา พืชประจำถิ่น สัตว์ป่า ลักษณะกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และวัฒนธรรม

หลักการด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คุณภาพของสภาพแวดล้อม (เช่น ดิน น้ำ อากาศและพลังงาน) เป็นทรัพยากรที่สำคัญ ควรมีการให้ข้อมูลและการเผยแพร่ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการจัดการด้านของเสีย (Waste) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิตติกา ทางชั้น, นพมาศ สุวชาติ และฐกิต ศรีคำพร (2557) ที่บ่งชี้ว่า การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Cobbinah (2015) ที่บ่งชี้ว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเป็นการรักษาป่าในสภาพธรรมชาติให้สำหรับคนที่จะมาเรียนรู้และเพลิดเพลินกับธรรมชาติ เป็นการสร้างนวัตกรรมทางความคิดสำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบเชิงนิเวศ Palacios (2013) เพื่อให้เกิดเสถียรภาพในระบบนิเวศครอบคลุมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาด้วย

หลักการด้านเศรษฐกิจ (Economy) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ครอบคลุมการที่ธุรกิจสามารถสร้าง แสวงหาผลกำไรให้มากที่สุด โดยใช้ต้นทุนน้อยที่สุด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้เป็นเพียงการสร้างพื้นที่คุ้มครองธรรมชาติให้กับนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังสร้างรายได้ให้ชุมชนท้องถิ่นจากการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Cobbinah (2015) ที่บ่งชี้ว่าเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการให้ประโยชน์สูงสุด เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ มีความสมดุล หากพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะเพิ่มโอกาสการจ้างงานสำหรับชุมชนท้องถิ่นซึ่งจะช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fachrudin and Lubis (2016) ที่บ่งชี้ว่า การจัดการด้านเศรษฐกิจจะเป็นประโยชน์แก่ประชากรส่วนใหญ่ เป็นการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

หลักการด้านการเมือง (Politics) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนด้านการเมือง ตั้งแต่การเมืองท้องถิ่นไปจนถึงระดับประเทศ และระดับโลก ครอบคลุมแนวทางนโยบายการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้นานาประเทศรู้จักแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น สร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ชาวต่างประเทศ โดยส่วนงานที่สำคัญ คือ ผู้กำหนดนโยบายในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จะกระตุ้นชุมชนในท้องถิ่นสามารถเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้คนในชุมชน ผลประโยชน์เหล่านี้สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Masud, Aldakhil, Nassani and Azam (2017) ที่บ่งชี้ว่า การมีนโยบายการท่องเที่ยวที่ดี จะสนับสนุนการวางแผนด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการปฏิบัติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านท่องเที่ยวและชุมชนที่อาศัยอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Barzekar, Aziz, Mariapan and Ismail (2011) ที่ บ่งชี้ว่า ตัวบ่งชี้ทางการเมือง ช่วยให้สามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวได้

หลักการด้านความร่วมมือระหว่างสถาบัน (Institution) สถาบันและองค์กรต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือกันในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เช่น สถาบันศึกษา สถาบันการเงิน องค์กรของรัฐและเอกชน ฯลฯ ร่วมมือกันในการพัฒนาการท่องเที่ยว การให้ความรู้ จัดอบรม ฝึกทักษะเสริมสร้างทุนมนุษย์ในชุมชน เพื่อการบริการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ รวมถึงพัฒนาฝึกอบรมเรื่องสิ่งแวดล้อม กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และสถาบันการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Palacios (2013) ที่บ่งชี้ว่า ความร่วมมือของสถาบันและองค์กรต่าง ๆ จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและสามารถแข่งขันได้

หลักการด้านการจัดการและบริการ (Management and service) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการดูแลสิ่งแวดล้อม พัฒนาองค์ความรู้ ในการเข้าใจถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แก้ปัญหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2556) ที่บ่งชี้ว่า การจัดการและบริการ และควรคำนึงถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Palacios (2013) ที่บ่งชี้ว่า แหล่งท่องเที่ยวควรมีการจัดการที่คำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติ ความหลากหลายของระบบนิเวศ ผลผลิตภัณฑ การท่องเที่ยว และคุณภาพบริการ สามารถทำให้นักท่องเที่ยวพักอาศัยนานขึ้นและกลับมาเที่ยวซ้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Cobbinah (2015) ที่บ่งชี้ว่า การมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดีสามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดความยั่งยืน

หลักการด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม (Cultural conservation) ที่ครอบคลุมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่และสร้างขึ้น และคุณค่าดั้งเดิม และมีส่วนร่วมในการทำความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและความอดทนสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิตติกา ทางชั้น นพมาศ สุชาติ และ ฐกิต ศรีคำพร (2557) ที่บ่งชี้ว่า ชุมชนเจ้าบ้านจะต้องรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ไม่ตามใจนักท่องเที่ยวเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Palacios (2013) ที่บ่งชี้ว่า การสร้างโปรแกรมกิจกรรมอนุรักษ์ รับผิดชอบต่อคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรม จะสร้างความตระหนักทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

หลักการด้านความร่วมมือทางสังคม (Society Cooperation) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกิดจากการให้ความรู้กับชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะทำการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิตติกา ทางชั้น นพมาศ สุชาติ และ ฐกิต ศรีคำพร (2557) ที่บ่งชี้ว่า คนในชุมชนสามารถร่วมมือกัน ระหว่างชุมชน ภาคีเครือข่าย ภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2556) ที่บ่งชี้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มการแก้ไขปัญหาพัฒนาพื้นที่ด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุป

อย่างไรก็ตาม ตัวบ่งชี้สำหรับกรอบการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกงดังกล่าวนี้ เสนอแนวทางที่เป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกงสามารถนำไปพิจารณาและเป็นแนวทางในการดำเนินปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนของการท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถตรวจติดตามการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ และประเมินระดับความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ในระดับปฏิบัติการ โดยใช้ หลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบ ร่วมกันในการประเมินความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1 หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตลุ่มแม่น้ำบางปะกง สามารถนำกรอบการประเมินนี้ไปประเมินการดำเนินงานทางด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตน ตลอดจนปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาให้เหมาะสมกับการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

2 หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถนำตัวบ่งชี้ของกรอบการประเมินนี้ไปศึกษาและพัฒนาเป็นกรอบการประเมินตามแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ (C&I Approach) เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตรงตามบริบทของพื้นที่ที่ต้องการประเมินมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. ควรนำตัวบ่งชี้สำหรับกรอบการประเมินนี้ไปพัฒนาและจัดทำเป็นเกณฑ์การประเมินตามทฤษฎีการประเมิน (Theory of Evaluation) รวมถึงการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนตัวบ่งชี้ (Indicator Score) จากการพิจารณาตัวตรวจสอบ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และชุมชน สามารถนำไปประเมินตนเอง (Self-Assessment) ได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนการวิจัยภายใต้แผนงานเสริมสร้างศักยภาพและพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ ตามทิศทางยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรม ประเภทบัณฑิตศึกษา จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี 2562

References

- Ashok, S., Tewari, H. R., Behera, M. D., & Majumdar, A. (2017). Development of ecotourism sustainability assessment framework employing Delphi, C&I and participatory methods: a case study of KBR, West Sikkim, India. *Tourism Management Perspectives*, 21., 6, 24-41.
- Aukerman, H. (2011). *Water and Land Recreation Opportunity Spectrum (WALROS), Users' Handbook*. (Ed.), (p.11) U.S. Department of the interior: U.S.A.
- Barzekar, G., Aziz, A., Mariapan, M., & Ismail, M. H. (2011). Delphi technique for generating criteria and indicators in monitoring ecotourism sustainability in Northern forests of Iran: Case study on Dohezar and Sehezar Watersheds. *Folia Forestalia Polonica*, 3., 2, 130-141.
- Baycheva-Merger, T., & Wolfslehner, B. (2016). Evaluating the implementation of the Pan-European Criteria and indicators for sustainable forest management–A SWOT analysis. *Ecological indicators*, 60., 3, 1192-1199.
- Bender, M. Y. (2008). *Development of criteria and indicators for evaluating forest-based ecotourism destinations: A Delphi study*. (Ed.), (p. 33) United States: Ann Arbor West Virginia University.
- Biggs, R., Schlüter, M., Biggs, D., Bohensky, E. L., BurnSilver, S., Cundill, G., & Leitch, A. M. (2012). Toward principles for enhancing the resilience of ecosystem services. *Annual review of environment and resources*, 37., 2, 421-448.
- Bordens, K. S., & Abbott, B. B. (2018). *Research Design and Methods A Process Approach*. 8th Ed.), (p. 1) New York: McGraw-Hill Education.
- Ceballos-Lascurain, H. (1996). *Tourism, ecotourism, and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development*. (Ed.), (p. xiv). Cambridge: IUCN.
- Chiu, Y. T. H., Lee, W. I., & Chen, T. H. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications. *Tourism management*, 40., 2, 321-329.
- Choi, H. C., & Turk, E. S. (2006). Sustainability indicators for managing community. *TourismTourism Management*, 27., 5, 1274-1289.
- Choi, H. C., & Turk, E. S. (2011). Sustainability indicators for managing community tourism. *In Quality-of-life community indicators for parks, recreation and tourism management*. (Ed.), (p. 10). New York: Springer.

- CIFOR. (1999). The CIFOR Criteria and Indicators Generic Template. Jakarta: AfterHours.
- Cobbinah, P. B. (2015). Contextualising the meaning of ecotourism. *Tourism Management Perspectives*, 16., 2, 179-189.
- Das, M., & Chatterjee, B. (2015). Ecotourism: A panacea or a predicament?. *Tourism Management Perspectives*, 14., 1, 3-16.
- Fachrudin, H. T., & Lubis, M. D. (2016). Planning for Riverside Area as Water Tourism Destination to Improve Quality of Life Local Residents, Case Study: Batuan–Sikambing River, Medan, Indonesia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 234., 2, 434-441.
- Goushegir, S. Z., Fegghi, J., Mohajer, M. R. M., & Makhdoum, M. (2009). Criteria and indicators of monitoring the sustainable wood production and forest conservation using AHP (Case study: Kheyrod Educational and Research Forest). *African journal of agricultural research*, 4., 10, 1041-1048.
- Lammerts van Bueren, E.M., & Blom, E. M. (1997). Hierarchical framework for the formulation of sustainable forest management standards. Rotterdam: Veenman Drukkers
- Liu, C. H., Tzeng, G. H., Lee, M. H., & Lee, P. Y. (2013). Improving metro–airport connection service for tourism development: Using hybrid MCDM models. *Tourism Management Perspectives*, 6., 1, 95-107
- Masud, M. M., Aldakhil, A. M., Nassani, A. A., & Azam, M. N. (2017). Community-based ecotourism management for sustainable development of marine protected areas in Malaysia. *Ocean & Coastal Management*, 136., 2, 104-112.
- Palacios, C. (2013). Key elements for successful management of tourism ventures in rural communities. *Illuminare: A Student Journal in Recreation, Parks, and Tourism Studies*, 11., 1. 32.
- Phutthirangsimaphon, K. (2018 August 15). [ม้านม บำป๋องวิกิ]. Retrived from <https://www.tnews.co.th/contents/324493>
- Ritchie, B., McDougall, C., Haggith, M., & De Oliveira, N. B. (2000). *Criteria and indicators of sustainability in community managed forest landscapes: an introductory guide*. Indonesia: CIFOR.
- Samnakphatthanasetthakit læ sangkhomphaktawanokchiangnuua. (2013 January 16). [รำงำphonkām suksā kāmthōngthīeo chōng Niwēt yāng yangyūn bon sēnthāng Sīkhīeo kōrānī phūnthī phāk tawan‘ōk chīang nūa]. Retrieved from http://www.nesdb.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=2643.

- Thangchan, W., Suwachat, N., & Sikhamphon, L. (2014). [kānphatthanā tūa chī wat kānthōngthīeo choēng watthanatham 'īān rim chāidāen khōng sū khwāmyangyūn]. [nai kān prachum wichākān sancē phonngā nawichai radap bandit suksā khrang thī siphā]. (pp. 222-231). Khon Kaen University.
- Thattiyakun, K. (2016 August 18). [kādamnoēn ngān tām mati khana kammakān sukkhaphāp hāeng chāt kōrānī kānpramoēnphon krathop tō sukkhaphāp dōi chumchon chāk rōng faifā thānhin hokrōi MW]. Retrived from <https://mgronline.com/qol/detail/9560000116855>.
- Tsaur, S. H., Lin, Y. C., & Lin, J. H. (2006). Evaluating ecotourism sustainability from the integrated perspective of resource, community and tourism. *Tourism management*, 27., 4, 640-653.
- World Tourism Organization. (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. (Ed.), (p.1) Madrid: WTO Publications.
- World Tourism Organization. (2017). *UNWTO Annual Report 2016*. (Ed.), (p. 1) UNWTO: Madrid.